

ABSTRAKT: Artykuł poświęcony jest identyfikacji szeregu artefaktów z kolekcji hrabiego Jana Stanisława Zamoyskiego z zamku Vöttau na Morawach (dziś zamek Bítov w Czechach), które zostały wystawione na aukcji w Dorotheum w Wiedniu w 1912 roku. Cenne okazy uprzęży końskiej oraz wybitne obiekty malarstwa portretowego zakupił na tej aukcji dla dawnego Muzeum Narodowego im. Króla Jana III we Lwowie wiceprezydent Lwowa Tadeusz Rutowski. Inny portret z kolekcji hrabiego Zamoyskiego muzeum zakupiło od lwowskiego antykwariusza Mendla Schulberga. Informacje o proveniencji większości tych przedmiotów przez długi czas pozostawały nieznanne ze względu na nieścisłości w dokumentacji muzealnej, zmiany w atrybucji niektórych obiektów oraz późniejsze rozproszenie tego zespołu wśród różnych muzeów ukraińskich. Badania pozwoliły na zidentyfikowanie i ustalenie aktualnej lokalizacji siodła paradnego, które tradycyjnie kojarzone jest z oblężeniem Wiednia w 1683 roku, oraz szeregu portretów z XVII i XVIII wieku: królowy Teresy Kunegundy Sobieskiej, elektora saskiego Fryderyka Chrystiana, królowej Marii Leszczyńskiej oraz tajemniczego portretu „hetmana kozackiego”.

SŁOWA KLUCZOWE: Dorotheum, kolekcja Zamoyskich, zamek Vöttau (Bítov), Muzeum Narodowe im. Króla Jana III, Lwowskie Muzeum Historyczne, siodło, portret

ZABYTKI Z KOLEKCJI HRABIEGO JANA STANISŁAWA ZAMOYSKIEGO Z ZAMKU VÖTTAU (BÍTOV) NA MORAWACH W ZBIORACH MUZEUM NARODOWEGO IM. KRÓLA JANA III WE LWOWIE*

DOI: 10.5604/01.3001.0054.6987

Myroslav Poberezhnyi
Lwowskie Muzeum Historyczne

Studia Wilanowskie
t. XXX, 2022, s. 145–168
Rocznik, E-ISSN: 2720-0116

ABSTRACT: This article is devoted to the identification of several artefacts from the collection owned by Count Jan Stanisław Zamoyski held at Vöttau Castle in Moravia (today Bítov Castle in the Czech Republic), which were auctioned at the Dorotheum in Vienna in 1912. Valuable specimens of horse harness and outstanding portrait paintings were purchased at this auction for the former King John III National Museum in Lvov (Polish: Lwów, today: Lviv) by the city's deputy mayor Tadeusz Rutowski. Another portrait from Count Zamoyski's collection was purchased by the museum from the Lvov antiquarian Mendel Schulberg. Information on the provenance of most of these objects remained unknown for a long time due to inaccuracies in museum documentation, changes in the attribution of some objects, and the subsequent dispersal of this group of exhibits among various Ukrainian museums. The research identified and established the current location of the ceremonial saddle, which is traditionally associated with the Turkish siege of Vienna in 1683, and a number of portraits dating from the seventeenth and the eighteenth century and depicting Princess Theresa Kunegunda Sobieska, the Elector of Saxony Frederick Christian, Queen Marie Leszczyńska and a mysterious portrait of a Cossack Hetman.

KEYWORDS: Dorotheum, Zamoyski family collection, Vöttau (Bítov) castle, King John III National Museum, Lviv Historical Museum, saddle, portrait

* Prezentowany tekst jest poprawioną i rozszerzoną wersją referatu wygłoszonego podczas V naukowo-praktycznej konferencji Lwowskiego Muzeum Historycznego, zorganizowanej w dniach 3–4 listopada 2022 r., opublikowanego następnie w materiałach pokonferencyjnych, zob. М. Побережний, *Пам'ятки зі збірки графа Замойського із замку Феттау в колекції Національного музею імені короля Яна III у Львові, в: Музей – платформа суспільного діалогу: матеріали V науково-практичної конференції Львівського історичного музею, Львів, 3–4 листоп. 2022 р.,* упоряд. І. Полянська, Львів 2022, s. 109–119.

W dniach 2–5 grudnia 1912 roku w wiedeńskim Dorotheum, jednym z najstarszych domów aukcyjnych w Europie, odbyła się aukcja kolekcji hrabiego Jana Stanisława Zamoyskiego z zamku Vöttau na Morawach (dziś zamek Bítov w Czechach)¹. Przedmioty, które niegdyś zdobiły „40 sal i pokoi zamku”, zostały zaprezentowane w starannie opracowanym i zilustrowanym katalogu aukcyjnym².

Zabytki z kolekcji hrabiego Zamoyskiego trafiły do zbiorów Muzeum Narodowego im. Króla Jana III we Lwowie. Były to cenne okazy elementów uprząży końskiej oraz wybitne zabytki malarstwa portretowego. Identyfikacja większości tych obiektów okazała się trudnym zadaniem ze względu na specyfikę ich inwentaryzacji w Muzeum Narodowym im. Króla Jana III, wielokrotne zmiany atrybucji, wreszcie fakt, że dziś przechowywane są w różnych instytucjach muzealnych.

Okoliczności przybycia zabytków z aukcji wiedeńskiej do Muzeum Narodowego im. Króla Jana III wyjaśnia wpis w *Dzienniku nabytków* dokonany w 1913 roku (nie ma bardziej szczegółowej daty). Dotyczy on „siodła ozdobnego typu wschodniego z końca XVII wieku”, które zostało zakupione „na licytacji w Wiedniu ze zbiorów hr. Zamojskich dla Muzeum Nar. im. kr. Jana III”³. Obiekt zakupił wiceprezydent miasta Lwowa Tadeusz Rutowski, któremu później wypłacono z budżetu gminy 4000 koron „tytułem pierwszej raty”. W katalogu aukcyjnym z 1912 roku, w rozdziale „Antyki”, znajdujemy siedemnastowieczne siodło tureckie⁴. Lakoniczny opis siodła uzupełniony jest ilustracją fotograficzną, co ma kapitalne znaczenie dla jednoznacznej identyfikacji obiektu. W opisie katalogowym

1 Imię Jana Stanisława Zamoyskiego jako właściciela kolekcji pojawia się w katalogu aukcyjnym oraz w czasopiśmie kolekcjonerskim z 1912 roku, gdzie wymieniany jest jako ostatni właściciel zamku Vöttau, zob. *Die Einrichtung der Burg Vöttau*, „Internationale Sammler-Zeitung: Zentralblatt für Sammler, Liebhaber und Kunstfreunde”, nr 23, I XII 1912, s. 358–359. Jednak w ówczesnych źródłach drukowanych jako właściciel Vöttau w latach 1906–1908 występuje Jan Władysław Zamoyski (1849–1923), dziedzic Sokolowa w Galicji, znany kolekcjoner i mecenas sztuki. W czasie aukcji w Dorotheum zamek nie należał już do hrabiego. W 1908 roku nabył go książę Franciszek Radziwiłł, który z kolei w 1912 roku sprzedał Vöttau baronowi Georgowi Haasowi von Hasenfels. Biorąc pod uwagę te sprzeczne informacje, nie mamy obecnie pewności, kim był wymieniony w katalogu aukcyjnym Jan Stanisław Zamoyski, chyba że imię hrabiego zostało podane błędnie, zob. J. Brňovják, *Štady polských rodův szlacheckich na terenach współczesnych Moraw i Śląska Czeskiego od upadku powstania czeskiego do połowy XX wieku*, w: *Zámky, statky a úřady: stopy polských šlechtických rodů na území České republiky v pramenech z 16.-20. století = Palace, possessions and offices: slady polských rodův magnackich i szlacheckich na terenach Republiky České v zdrojích od XVI do XX wieku*. Ostrava 2019, s. 184–186.

2 *Sammlung Burg Vöttau Joh. St. Graf Zamoyski. Kunstgegenstände aus verschiedenem Privatbesitz*, Wien 1912.

3 Archiwum Lwowskiego Muzeum Historycznego (dalej: ALMH), *Dziennik nabytków Muzeum Narodowego im. króla Jana III (1909–1939)* (dalej: *Dziennik nabytków...*), s. 109–110, nr 1208.

4 *Sammlung Burg Vöttau...*, s. 16, nr 231.

czytamy również, że siodło „prawdopodobnie należało do króla Sobieskiego” i pochodzi z „tureckiego oblężenia Wiednia w 1683 roku”⁵. Warto zauważyć, że tej ważnej informacji (nawet jeśli jest to tylko legenda) nie ma w dokumentacji i publikacjach Muzeum Narodowego im. Króla Jana III. Co więcej, w jednym z inwentarzy muzeum siodło to jest już opisane jako „polskie”⁶, a opis i odniesienie do odpowiedniego numeru w *Dzienniku nabytków* przekonują nas, że chodzi o ten sam zabytek⁷. Jako „siodło polskie (kulbaka) z XVII wieku” obiekt pojawia się w przewodniku po Muzeum Narodowym im. Króla Jana III z 1936 roku⁸. Wówczas siodło było eksponowane w tzw. Zbrojowni na drugim piętrze Kamienicy Królewskiej w gablocie umieszczonej w jednym z kątów komnaty. W zbiorze fotografii Lwowskiego Muzeum Historycznego znajduje się negatyw fotograficzny, który przedstawia to samo siodło „wiedeńskie” w gablocie obok innych eksponatów (il. 1). I to właściwie wszystkie materiały dotyczące obecności tego zabytku w zbiorach Muzeum Narodowego im. Króla Jana III, jakie udało się odnaleźć.



il. 1

Siodło na wystawie w Muzeum Narodowym im. Króla Jana III, lata 30. XX w.; Lwowskie Muzeum Historyczne

Popularny portal społecznościowy niespodziewanie pomógł ustalić aktualną lokalizację siodła. 13 lipca 2020 roku na stronie Facebooka Narodowego Muzeum Historii Ukrainy pojawił się post o ciekawym przedmiocie z ekspozycji muzeum. „Ekspонатem tygodnia” było znajomo wyglądające siodło „typu wschodniego” zakupione przez Tadeusza Rutowskiego dla Muzeum Narodowego im. Króla Jana III. Wszelkie wątpliwości rozwiały wysokiej jakości zdjęcia zabytku i jego poszczególnych detali zamieszczone przez naszych kijowskich kolegów. W tekście postu nie ma informacji o pochodzeniu siodła. Zamiast tego podano, że zostało ono „wykonane w drugiej połowie XVII albo na początku

⁵ *Ibidem*, s. 16, nr 231.

⁶ ALMH, *Inwentarz Muzeum Narodowego im. króla Jana III [Broń]*, s. 299, nr 1551.

⁷ *Dziennik nabytków...*, s. 109–110, nr 1208.

⁸ R. Mękicki, *Muzeum Narodowe im. króla Jana III we Lwowie. Przewodnik po zbiorach*, Lwów 1936, s. 51.



il. 2

Uzda, XVIII w.; Lwowskie Muzeum Historyczne

XVIII wieku, prawdopodobnie przez lwowskich rzemieślników⁹. Być może atrybucja ta została przeniesiona do Kijowa wraz z samym zabytkiem z Lwowskiego Muzeum Historycznego...

Oprócz ozdobnego siodła z legendą wiedeńską, w kolekcji hrabiego Zamoyskiego znalazły się inne elementy wyposażenia jeździeckiego. Były to fragmenty uprzęży z XVII i XVIII wieku, reprezentowane przez dwa zestawy. Pierwszy z nich został opisany w katalogu aukcyjnym w następujący sposób: „uprzęż, skóra czerwona z haftem srebrnym, ozdoby srebrne bite, emalia. Polska. XVIII w.”¹⁰. Pod kolejnym numerem zaprezentowano „kompletny” zestaw uprzęży z ozdobami ze złoconego

9 *Сідло парадне* [Siodło ceremonialne], <https://www.facebook.com/mist.museum/posts/pfbid037QeqvF8PjV39usbH5bwdp8XuWNGRBFmv1QoNLwp9vn4qT-n17Xx2MVQENj5QDpkLNI> (dostęp: 25 VII 2022).

10 *Sammlung Burg Vötau...*, s. 16, nr 232.

brązu z repusowanymi „trofeami i ornamentami”¹¹. Jak widać na fotografii w katalogu aukcyjnym, w rzeczywistości mamy do czynienia z elementami różnych kompletów uprzęży. Zabytki te zostały również zakupione przez Tadeusza Rutowskiego dla Muzeum Narodowego im. Króla Jana III. W *Dzienniku nabytków* są trzy wpisy im poświęcone¹².

W dość reprezentatywnej kolekcji sprzętu jeździeckiego Lwowskiego Muzeum Historycznego zidentyfikowano szereg przedmiotów ze zbiorów Zamoyskich, które trafiły w 1940 roku z dawnego Muzeum Narodowego im. Króla Jana III. W obecnej dokumentacji zbiorów figurują one pod pięcioma numerami inwentarzowymi¹³. Wykaz ten wymaga jednak jeszcze doprecyzowania, a same obiekty dokładniejszych badań. W marcu 2022 roku kijowska konserwatorka dzieł sztuki Tetiana Minzhulina odrestaurowała jeden z zabytków tego zespołu – uzdę zdobioną tarczami ze złoczonego brązu przedstawiającymi trofea wojskowe (il. 2).

Szczególnie cennymi przedmiotami, które trafiły do Muzeum Narodowego im. Króla Jana III z aukcji w wiedeńskim Dorotheum, były portrety postaci historycznych z XVII i XVIII wieku. W tym samym *Dzienniku nabytków*, w kolumnie „Pochodzenie”, bezpośrednio po odpowiednich danych dotyczących omawianego wyżej siodła, znajduje się zapisana ołówkiem (!) notatka o następującej treści:

Przy tem kupiono trzy portrety – mianowicie

1. Teresa Kunegunda (córka Jana III).

2. król August III.

3. Maria Leszczyńska.

Te portrety rozwieszono w salach Muzeum Jana III¹⁴.

Jak się okazało, notatka ta była jedynym źródłem informacji o pochodzeniu trzech portretów



il. 3

Portret Teresy Kunegundy Sobieskiej; za: A. Człowski, K. Badecki, R. Mękicki, M. Harasimowicz, S. Zarewicz, H. Cieśla, *Muzea gminy miasta Lwowa*, Lwów 1929

11 *Ibidem*, nr 233.

12 *Dziennik nabytków...*, s. 110–111, nr 1209–1211.

13 ALMH, *Księga inwentarzowa zbioru „Skóra-Róg”*, III P-223, III P-233, III P-246, III P-255, III P-272.

14 *Dziennik nabytków...*, s. 110.

znajdujących się wówczas w zbiorach Muzeum Narodowego im. Króla Jana III. Dodatkowo należało ustalić, o które portrety chodzi...

Zaglądając ponownie do katalogu aukcyjnego, znajdujemy opis portretu „królowny polskiej, prawdopodobnie córki króla Sobieskiego” ilustrowany fotografią¹⁵. Katalog określa portret Teresy Kunegundy (jedynej córki króla Jana III, która dożyła wieku dorosłego) jako należący do „francuskiej szkoły kręgu Nattiera”¹⁶. Dla badaczy przydatna może być informacja, że portret miał starą, rzeźbioną, oryginalną ramę. Został on opublikowany w 1929 roku w ilustrowanym wydaniu *Muzea gminy miasta Lwowa* (il. 3). W opisie zabytku podano, że jest on dziełem nieznanego siedemnastowiecznego malarza¹⁷. W *Inwentarzu portretów i obrazów znajdujących się w Muzeum Narodowym im. Króla Jana III* znajdujemy dwa portrety Teresy Kunegundy Sobieskiej¹⁸. Jeden z nich (nr 203) pochodzi z kolekcji Heleny Dąbcańskiej i przedstawia królowną jako dziecko. Obecnie dzieło to przechowywane jest w kolekcji obrazów Lwowskiego Muzeum Historycznego (nr inw. Ж-416)¹⁹. Drugi portret ma być tym, który został zakupiony na aukcji w Wiedniu. Jednak inwentarz niespodziewanie odsyła nas do wpisu w *Dzienniku nabytków*, dokonanego w 1909 roku. Pod tym numerem znajduje się „portret niewiadomej damy z końca XVIII [sic!] wieku”²⁰, który został zakupiony wraz z kilkoma innymi przedmiotami „od Chameidesa”. Pierwotny wpis został później uzupełniony o „uściślenie” dokonane inną ręką: „Teresa Kunegunda, córka Jana III”²¹. Wydaje się, że kompilatorzy inwentarza nie znali prawdziwego pochodzenia portretu Teresy Kunegundy Sobieskiej i błędnie utożsamili go z innym portretem kobiecym. Z przewodnika po Muzeum Narodowym im. Króla Jana III z 1936 roku dowiadujemy się, że portret Teresy Kunegundy eksponowany był wówczas w tzw. Pokoju od dziedzica²² (pierwszej z Sal Królewskich obecnej ekspozycji). Dziś portret Teresy Kunegundy Sobieskiej jest znanym zabytkiem w kolekcji Lwowskiej Narodowej Galerii Sztuki im. Borysa Woźnickiego. Portret przypisywany jest francuskiemu malarzowi Jeanowi-François de Troyowi i pochodzi z ok. 1690 roku. W katalogu jednej z wystaw, na której eksponowano

15 *Sammlung Burg Vöttau...*, s. 41, nr 479.

16 *Ibidem*.

17 A. Czołowski, K. Badecki, R. Mękicki, M. Harasimowicz, S. Zarewicz, H. Cieśla, *Muzea gminy miasta Lwowa*, Lwów 1929, s. 62, nr 99.

18 ALMH, *Inwentarz portretów i obrazów znajdujących się w Muzeum Narodowym im. Króla Jana III (1927)* (dalej: *Inwentarz portretów i obrazów...*), s. 36, nr 202, 203.

19 С. Богданов, *Портрет: каталог / Львів. іст. музей*, Львів 2021, s. 389.

20 *Dziennik nabytków...*, s. 14, nr 118.

21 *Ibidem*, s. 14, nr 118.

22 R. Mękicki, *Muzeum Narodowe...*, s. 23.

to arcydzieło, pierwszą pozycję w bibliografii zabytku zajmuje przewodnik po Muzeum Narodowym im. Króla Jana III, opracowany przez Rudolfa Mękickiego²³. Podany w przewodniku numer (203) pochodzi z inwentarza muzeum, który w rzeczywistości odpowiada wspomnianemu już w naszym opracowaniu portretowi Teresy Kunegundy z kolekcji Heleny Dąbcańskiej.

Drugim na liście portretów zakupionych na aukcji dla Muzeum Narodowego im. Króla Jana III jest portret króla Augusta III. Katalog aukcyjny nie wspomina jednak o Augustie III. Zamiast tego proponuje licytantom, by na aukcji rywalizowali o portret jego poprzednika i ojca, Augusta II Mocnego²⁴. Opis katalogowy nie zawiera żadnych specjalnych informacji. Wydaje się, że autorzy katalogu przypisali portret do szkoły francuskiej, podobnie jak umieszczony pod poprzednim numerem portret Ludwika XIV. Zamieszczona w katalogu ilustracja (il. 4) pozwala wreszcie wydać ostateczny werdykt: portret w rzeczywistości przedstawia Fryderyka Chrystiana (1722–1763), elektora saskiego, syna króla Polski Augusta III. Przekonać nas o tym może portret Fryderyka Christiana autorstwa niemieckiego artysty Antona Raphaela Mengsa (1728–1779), wystawiony niedawno na aukcji w Christie's²⁵. W zbiorach Muzeum Narodowego im. Króla Jana III znajdowało się kilka portretów obu Augustów i tylko jeden portret Fryderyka Chrystiana²⁶. Rudolf Mękicki w swoim przewodniku z 1936 roku odnotowuje to dzieło w tzw. Sali Królewskiej (druga sala obecnej ekspozycji działu „Kamienica Korniaкта”) i zauważa, że jest to „portret dobrego pędzla”²⁷. Przejęty w 1940 roku z dawnego Muzeum Narodowego im. Króla Jana III portret Fryderyka Christiana przechowywany był w Lwowskim Muzeum Historycznym. W aktualnej księdze inwentarzowej zbiorów malarstwa figuruje on jako dzieło Antona Rafaela Mengsa²⁸. W 1983 roku zabytek ten został przekazany do Lwowskiej Galerii Obrazów²⁹ (obecnie Lwowska Narodowa Galeria Sztuki im. Borysa Woźnickiego).

Portret Marii Leszczyńskiej (1703–1768), królowej Francji. To właśnie ten zabytek, przechowywany obecnie w Lwowskim Muzeum Historycznym,



il. 4

Portret Fryderyka Chrystiana, elektora saskiego; za: *Sammlung Burg Vötau Joh. St. Graf Zamoyski. Kunstgegenstände aus verschiedenem Privatbesitz, Wien 1912*

23 *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų ir didikų portretai iš Ukrainos muzieju*, Vilnius 2012, s. 133.

24 *Sammlung Burg Vötau...*, s. 36, nr 443.

25 *Anton Raphael Mengs*, <https://www.christies.com/en/lot/lot-6381796> (dostęp: 10 IX 2022).

26 *Inwentarz portretów i obrazów...*, s. 13, nr 76.

27 R. Mękicki, *Muzeum Narodowe...*, s. 29.

28 ALMH, *Księga inwentarzowa zbioru „Malarstwo” (1979)*, t. 3, ark. 34, Ж-1607.

29 *Ibidem*.



il. 5

Portret królowej Marii Leszczyńskiej na wystawie w Muzeum Narodowym im. Króla Jana III, Lwowskie Muzeum Historyczne

stał się punktem wyjścia dla niniejszego opracowania³⁰. Jest to kopia portretu królowej Marii Leszczyńskiej autorstwa Charles'a-André van Loo (1705–1765), namalowanego w 1747 roku. Oryginał znajdował się wówczas (w 1912 roku) w Luwrze (od 1974 roku jest w depozycie w Wersalu). Nasz zabytek okazał się jednak nie być zwykłą kopią, gdyż – jak podano w katalogu aukcyjnym – należał niegdyś do króla Ludwika II Bawarskiego³¹. W wiedeńskim „Internationale Sammler-Zeitung”, czasopiśmie dla kolekcjonerów i miłośników sztuki, w artykule anonsumującym aukcję kolekcji Jana Stanisława Zamoyskiego z zamku Vöttau czytamy, że hrabiemu „udało się nabyć wiele pięknych przedmiotów, które należały do wspaniałego bawarskiego króla Ludwika II”³², co napawało przedstawiciela słynnego magnackiego rodu wielką dumą. We wspomnianym *Inwentarzu portretów i obrazów* w opisie portretu Marii Leszczyńskiej nie ma informacji o pochodzeniu obiektu. Wskazane jest jedynie faktyczne miejsce ekspozycji portretu w tym czasie, czyli Sala Królewska³³, co potwierdza przewodnik po muzeum z 1936 roku³⁴. Negatyw fotograficzny ze zbiorów Lwowskiego Muzeum Historycznego przedstawia portret królowej Marii Leszczyńskiej w ekspozycji Muzeum Narodowego im. Króla Jana III (il. 5). Portret oprawiony jest we wspaniałą, rzeźbioną, złożoną ramę, która może służyć jako pośrednie potwierdzenie „królewskiego” pochodzenia zabytku. Niestety, rama ta się nie zachowała, ale sam portret, który w 1940 roku wszedł do zbiorów Lwowskiego Muzeum Historycznego, jest dziś jednym z najatrakcyjniejszych eksponatów działu „Kamienica Koronia”.

Oprócz wspomnianych portretów, zakupionych dla Muzeum Narodowego im. Króla Jana III na aukcji przez Tadeusza Rutowskiego, w zbiorach tej instytucji znalazł się jeszcze jeden obraz z kolekcji hrabiego Zamoyskiego, który otrzymał następujący opis w *Dzienniku nabytków*:

Portret niewiadomego hetmana kozackiego z początku XVIII w. (Orlika?) pędzla Kupetzkego (?) olejny na płótnie opr. w ramy rzeźbione połączone częściowo brązem. Wielkość 51 x 62,5 cm³⁵.

30 С. Богданов, *Портрет: каталог...*, s. 170.

31 *Sammlung Burg Vöttau...*, s. 35, nr 437.

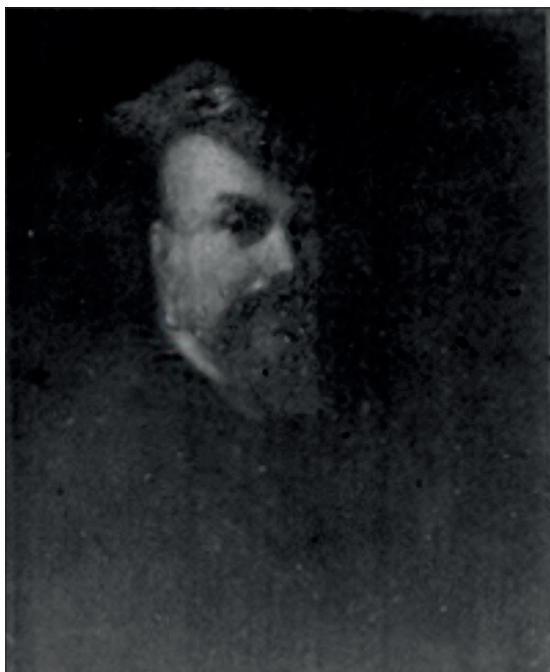
32 *Die Einrichtung der Burg Vöttau*, „Internationale Sammler-Zeitung: Zentralblatt für Sammler, Liebhaber und Kunstfreunde”, nr 23, I XII 1912, s. 358.

33 *Inwentarz portretów i obrazów...*, s. 23, nr 131.

34 R. Mękicki, *Muzeum Narodowe...*, s. 27.

35 *Dziennik nabytków Muzeum Narodowego...*, s. 96, nr 1141.

Zabytek z opisem o tak sensacyjnej treści został zakupiony dla Muzeum Narodowego im. Króla Jana III od antykwariusza Mendla Schulberga. On z kolei nabył portret „7/12 1912 we Wiedniu na licytacji zbiorów hr. Zamojskiego z zamku Vöttau”³⁶. W katalogu aukcyjnym ten wpis odpowiada portretowi „szlachcica polskiego w stroju narodowym”, który autorzy katalogu przypisują pracowni Jana Kupecky’ego (1667–1740)³⁷. Według *Inwentarza portretów i obrazów* przedstawia on „dowódcę kozaków zaporoskich” i jest dziełem nieznanego siedemnastowiecznego malarza, przypuszczalnie Kupecky’ego³⁸. Wreszcie, portret „nieznanego dowódcy kozackiego (hetmana)”³⁹ był wystawiony w sali na drugim piętrze tylnej części Kamienicy Królewskiej, z oknami wychodzącymi na galerię Dziedzińca Włoskiego (sala ta, w której eksponowano zabytki cerkiewne i „kozackie”, nazywana była także Salą Ruską). Przewodnik nie wymienia już Kupecky’ego jako rzekomego autora portretu, stwierdzając jedynie, że jest to dzieło „dobrego pędzla”⁴⁰. Należy zauważyć, że Rudolf Mękicki dał taką samą pozytywną ocenę wspomnianemu portretowi Fryderyka Chrystiana, elektora saskiego. O tym, jak ostatecznie wyglądał portret „kozackiego hetmana”, można było się przekonać (choć częściowo), sięgając do zbioru fotografii w Lwowskim Muzeum Historycznym. Na skanie jednego z negatywów fotograficznych, przedstawiającym fragment ekspozycji w Sali Ruskiej, widzimy nasz zabytek (il. 6). Nasze nadzieje, że portret ten może rzeczywiście przedstawiać kozackiego dowódcę z początku XVIII wieku lub nawet samego Filipa Orlika zostały ostatecznie rozwiane, gdy niedawno ukazał się pierwszy tom katalogu kolekcji portretów Lwowskiej Narodowej Galerii Sztuki im. Borysa Woźnickiego autorstwa Igora Chomyna pod redakcją Jerzego T. Petrusa. Nasz zabytek w rzeczywistości okazał się imaginacyjnym portretem słynnego węgierskiego magnata w służbie króla Stefana Batorego, Kaspra Bekiesza (1520–1579), przypuszczalnie



il. 6

Portret „hetmana kozackiego” na wystawie w Muzeum Narodowym im. Króla Jana III, Lwowskie Muzeum Historyczne

36 *Ibidem*, s. 96, nr 1141.

37 *Sammlung Burg Vöttau...*, s. 41, nr 474.

38 *Inwentarz portretów i obrazów...*, s. 48, nr 265.

39 R. Mękicki, *Muzeum Narodowe...*, s. 105.

40 *Ibidem*.

autorstwa Adama Mányokiego⁴¹. Portret ten był przechowywany we Lwowskim Muzeum Historycznym do 1971 roku, kiedy został przekazany do zbiorów Lwowskiej Galerii Obrazów. Nowa publikacja nie zawiera informacji o pochodzeniu portretu z kolekcji hrabiego Zamoyskiego zakupionego za pośrednictwem antykwariusza Mendla Schulberga, nie wspomina też, że Muzeum Narodowe im. Króla Jana III wymieniało dzieło jako portret kozackiego dowódcy. Cenna jest natomiast przedstawiona tu informacja o dawnych numerach inwentarzowych zachowanych na samym obiekcie, które służą jako dodatkowy dowód jego proveniencji.

Z omawianego katalogu aukcyjnego chcielibyśmy wymienić jeszcze dwa portrety, które trafiły do Lwowa, ale nigdy nie należały do zbiorów Muzeum Narodowego im. Króla Jana III. Pierwszy z nich przedstawia damę „w bogatym stroju rokokowym” i jest sygnowany jako portret królowej francuskiej Marii Antoniny autorstwa Józefa Chojnickiego z 1788 roku⁴². To znane dzieło jest przechowywane we Lwowskiej Narodowej Galerii Sztuki im. Borysa Woźnickiego. Mieczysław Gębarowicz w swojej pracy *Portret we Lwowie*, omawiając to dzieło lwowskiego malarza Józefa Chojnickiego (1745–1812), zauważa, że portret ten „wszedł do literatury światowej”⁴³, powołując się na... katalog aukcyjny kolekcji hrabiego Zamoyskiego. Kolejnym takim zabytkiem jest portret „hrabiny Jabłonowskiej-Czartoryskiej” (szkoła francuska, XVIII wiek)⁴⁴. Dzięki ilustracji w katalogu aukcyjnym dzieło to zostało „rozpoznane” przez autora niniejszego opracowania na ekspozycji działu „pałac Bandinelli” Lwowskiego Muzeum Historycznego (portret został wówczas wypożyczony z Lwowskiej Narodowej Galerii Sztuki im. Borysa Woźnickiego, gdzie on jest atrybutowany jako wizerunek Barbary Doroty z Jabłonowskich Czartoryskiej [1760–1844]⁴⁵). Nie wiadomo, czy portrety te zostały również zakupione na aukcji w Wiedniu przez Tadeusza Rutowskiego (tylko tym razem dla Lwowskiej Galerii Miejskiej), czy też zostały nabyte za pośrednictwem innych osób.

Warto więc zauważyć, że zabytki z kolekcji hrabiego Jana Stanisława Zamoyskiego z zamku Vöttau, które trafiły do Muzeum Narodowego im. Króla Jana III, mają dużą wartość historyczną i artystyczną. Informacje o nich przedstawione w niniejszym opracowaniu są oczywiście dalekie od wyczerpania. Pozwolą jednak, miejmy nadzieję, na świeże

41 I. Chomyn, *Portrety osobistości polskich i z Polską związanych w Lwowskiej Narodowej Galerii Sztuki imienia B.G. Woźnickiego. Katalog zbiorów*, red. J.T. Petrus, t. 1, Kraków 2022, s. 66.

42 *Sammlung Burg Vöttau...*, s. 44, nr 497.

43 M. Gębarowicz, *Portret XVI–XVIII wieku we Lwowie*, Wrocław 1969, s. 66.

44 *Sammlung Burg Vöttau...*, s. 38, nr 455.

45 I. Chomyn, *Portrety osobistości polskich i z Polską związanych...*, s. 122.

spojrzenie na znane rarytasy we współczesnych kolekcjach muzealnych i pomogą zidentyfikować inne zabytki o „zapomnianej” proveniencji.

BIBLIOGRAFIA

Materiały archiwalne

Archiwum Lwowskiego Muzeum Historycznego:

Dziennik nabytków Muzeum Narodowego im. króla Jana III (1909–1939).

Inwentarz Muzeum Narodowego im. króla Jana III [Broń].

Inwentarz portretów i obrazów znajdujących się w Muzeum Narodowym im. Króla Jana III (1927).

Księga inwentarzowa zbioru „Malarstwo” (1979), t. 3.

Księga inwentarzowa zbioru „Skóra-Róg” (1986-).

Opracowania

Anton Raphael Mengs, <https://www.christies.com/en/lot/lot-6381796> (dostęp: 10 IX 2022).

Chomyn I., *Portrety osobistości polskich i z Polską związanych w Lwowskiej Narodowej Galerii Sztuki imienia B.G. Woźnickiego. Katalog zbiorów*, red. J.T. Petrus, t. 1, Kraków 2022.

Czołowski A., Badecki K., Mękicki R., Harasimowicz M., Zarewicz S., Cieśla H., *Muzea gminy miasta Lwowa*, Lwów 1929.

Die Einrichtung der Burg Vötau, „Internationale Sammler-Zeitung: Zentralblatt für Sammler, Liebhaber und Kunstfreunde”, nr 23, 1 XII 1912, s. 358–359.

Gębarowicz M., *Portret XVI–XVIII wieku we Lwowie*, Wrocław 1969.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų ir didikų portretai iš Ukrainos muziejų, Vilnius 2012.

Mękicki R., *Muzeum Narodowe im. króla Jana III we Lwowie: przewodnik po zbiorach*, Lwów 1936.

Sammlung Burg Vötau Joh. St. Graf Zamoyski. Kunstgegenstände aus verschiedenem Privatbesitz, Wien 1912.

Богданов С., *Портрет: каталог / Львів. іст. музеї*, Львів 2021.

Сідло парадне, <https://www.facebook.com/mist.museum/posts/pfbid037QeqvF8PjV39usbH5bwdp8XuWNGRBfmv1QoNLwp9vn4qTn17Xx2MVQEN-j5QDpkLNI> (dostęp: 25 VII 2022).

SPIS ILUSTRACJI

- s. 147 Siodło na wystawie w Muzeum Narodowym im. Króla Jana III, lata 30. XX w.; negatyw fotograficzny ze zbiorów Lwowskiego Muzeum Historycznego (fragment), nr inw. ЕдФН-2759
- s. 148 Uzda, XVIII w.; zbiory Lwowskiego Muzeum Historycznego, nr inw. IIIIP-272
- s. 149 Portret Teresy Kunegundy Sobieskiej; za: A. Czołowski, K. Badecki, R. Mękicki, M. Harasimowicz, S. Zarewicz, H. Cieśla, *Muzea gminy miasta Lwowa*, Lwów 1929, Tab. XXX

- s. 151 Portret Fryderyka Chrystiana, elektora saskiego; za: *Sammlung Burg Vötteau Joh. St. Graf Zamoyski. Kunstgegenstände aus verschiedenem Privatbesitz*, Wien 1912, Taf. 18
- s. 152 Portret królowej Marii Leszczyńskiej na wystawie w Muzeum Narodowym im. Króla Jana III, negatyw fotograficzny ze zbiorów Lwowskiego Muzeum Historycznego (fragment), nr inw. ЕдФН-2814
- s. 153 Portret „hetmana kozackiego” na wystawie w Muzeum Narodowym im. Króla Jana III, negatyw fotograficzny ze zbiorów Lwowskiego Muzeum Historycznego (fragment), nr inw. ЕдФН-2860

MYROSLAV POBEREZHNYI

<https://orcid.org/0009-0000-5530-5336>

Kierownik działu „Kamienica Korniakta”, historyk i muzealnik specjalizujący się w historii zbiorów dawnych muzeów lwowskich. Obecnie jego zainteresowania badawcze koncentrują się szczególnie na kwestiach proveniencji i atrybucji zabytków dawnego malarstwa portretowego oraz obiektów sfragistycznych.

Opracowanie zostało wykonane w ramach prac Lwowskiego Muzeum Historycznego.

Kontakt: miro.poberezhny@gmail.com